

“OSMANLI'DAN BU YANA TÜRKİYE'DE KAPİTALİZMİN GELİŞİME DİYALEKTİĞİ”...

-Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimlerinin Esasları-

ÖNSÖZ:

Bu çalışmanın temelleri de -benim bütün diğer çalışmalarım gibi- 70 'lerde başlayan ve 79 Yaz'ına kadar cezaevinde geçen süreçte ortaya çıkmıştı.¹ Sonra, iğneyle kuyu kazar gibi -keçi boynuzundan bal çıkarmaya çalışarak- adım adım bu noktalara kadar geldik!..

Tabi o ilk dönemde benim en büyük dayanağım annemdi. Bunun hep altını çiziyorum, çünkü o olmasaydı bu çalışmaların hiçbirisi ortaya çıkamazdı. Düşünün, her hafta, önce Ankara'dan İstanbul'a, sonra da Niğde'ye cezaevine

beni görmeye gelirken elinde hep benim istediğim kitaplarla gelirdi. İstanbul'daki bütün o Sahaflar Çarşısı'nda nerde ne var ne yok hepsini bilirdi “fukara” anam!² Ve de tabi daha sonra son nefesini verirken bana söylediği hiç unutamayacağım o sözü... “Bana bak” demişti, “bütün yaşadıklarımızı, bunlardan çıkan sonuçları tek tek yazacaksın, yoksa hakkımı helal etmem”!..

Evet, bu çalışmanın temelleri de, Selimiye'nin kalın duvarları arasında başlayan o kendi kendini sorgulama süreci içinde ortaya çıkmıştı; ama tabi o ilk aşamada ortada henüz daha “Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimi” diye bir şey söz konusu değildi! Yaşanılan süreci halâ Marksist diyalektik süzgecinden geçirerek “Tarihi Materyalizm” çerçevesi içinde açıklamaya çalışıyordum...

Ancak, neresinden bakarsanız bakın, Türkiye toplumunun tarihsel evrimi sürecini, hiçbir şekilde, Batı toplumlarında olduğu gibi, klasik Tarihsel Materyalist şablomun içine sığdırarak açıklamak mümkün değildi. İşte, ilkel komünal toplum, köleci toplum, feodal toplum ve kapitalizm!.. Koy sen de bu şabloma içinde yaşadığın toplumu, nerede olduğunu, nereye doğru gittiğini görürsün!..

Ama olmuyordu işte; bizde tarihsel evrim süreci böyle değildi; biz ne köleci, ne de feodal toplum aşamalarından geçmemiştik. Ortada, “tarihsel devrimci” bir aşiret toplumunun fetih süreci-diyalektiği içinde yukardan aşağıya doğru Devletleşmesiyle ortaya çıkan antika Devletçi bir yapı-sistem vardı!.. Ve siz bunun üstüne bir de tutmuş -adeta bir “iç tarihsel devrim” süreciyle- “Batılılaşmayı”, Batılılaşıp-modernleşerek kapitalistleşmeyi ilave etmiştiniz!.. Gel de çık işin içinden!..

Şimdi, bütün bunları söylemek kolay! Ama siz bir de bunu, olayları ve süreçleri, tarihsel akışı belirli bir ideolojinin içine sığdırmaya çalışarak açıklamaya çalışanlara -bir zamanlar ben de onlardan biri idim- anlatın bakalım!.. Hemen karşınıza, kapitalizm aşamasına gelene kadar Batı toplumlarının geçirdiği evrim süreci konulur ve bu şabloma göre nerede bulduğunuz açıklanarak hemen ileriye yönelik “devrim stratejileri” belirlenir!..

¹ Bu süreci daha önce bütün ayrıntılarıyla anlatmıştım. M.R.Aktolga, „Hatıralar, Nereden Başlamıştık, Nerelere Gitti İşin Ucu- 68'den bu yana ideolojik, teorik bir arkeoloji çalışması“, <https://www.kitapyurdu.com/kitap/hatiralar-amp-nereden-baslamistik-nerelere-gitti-isin-ucu-/487478.html>

² Ben, fedakarlıklarından olsa gerek, hayatta iki kişiye hep “Fukara” derdim; bunlardan biri annemdi, diğeri de Ulaş... ikisine de Allah'tan rahmet diliyorum...

Tipik pozitivizm hastalığıdır bu! Buna göre, nasıl ki fizik, kimya, biyoloji... doğa bilimleri evrensel, yani bunlar nerede olursak olalım geçerli olan bilim dallarıdır, aynı şekilde "toplum bilimi"de buna benzer. Bu nedenle, nasıl ki her durumda Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yoksa, aynı şekilde, herhangi bir toplumu, onun tarihsel evrimi sürecini ele alırken de yeni bir toplum bilimi icat etmeye gerek yoktur!.. Hepsi bu kadar!..

İnanın işin en zor yanı, beyin hücrelerimizin en ücra köşelerine kadar işlemiş olan bu zihinsel virüsü oralardan çıkarıp atmak oldu!.. Sakın öyle "pozitivizm" deyip geçmeyin! Özellikle bizde -Türkiye'de- birinci kuşak Jöntürlere kadar uzanan tarihsel kökleri vardır bunun. E, ne de olsa bizler de ikinci kuşak Jöntürlükler değil mi idik!..

Aşağı da koysan, yukarı da koysan olmuyordu!.. "minare" bir türlü zihinlerimizdeki o ideolojik "kılıfın" içine sığmıyordu! Ya bütün o ideolojik kılıfları-şablonları bir yana bırakacaktık, ya da yaşanan süreci açıklamayı!.. Ne olacaktı ki, diğer yol arkadaşları gibi ben de bozuk plak örneği aynı şarkıyı söyleyerek yola devam edebilirdim!..

Ama ben zor olanı seçtim!.. Ve o uçsuz bucaksız deryada bilinç dışı olarak başlayan arayış süreci, sonunda beni adım adım bambaşka bir yola soktu, öyle ki, önceleri hiç hesapta olmayan limanlara ulaştık. İşte "Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimi" anlayışı böyle ortaya çıktı.³

"Sistem Teorisi"- "Enformasyon İşleme Teorisi", "Varoluşun Genel İzafiyet Teorisi"⁴ derken, ortaya çıkan bu evrensel sonuçları açıklamadan önce, onların hayatın bütün alanlarında nasıl işlediğini -işleyip işlemediğini- görmeye çalıştım. Tek bir hücreden başlayan süreç, çok hücreli bir organizmaya, oradan da doğaya yöneldi. Derken sonunda tarihsel toplumsal evrim sürecinin açıklamasına geldi sıra...

Bu çalışmanın ana hatlarını daha önce online olarak yayınlanan çalışmalar oluşturuyor (www.aktolga.de), ama elinizdeki kitap bir yerde onlardan bağımsız; yeni bölümler ve ilavelerle kendi başına bir bütün...

Çalışma bittikten sonra redaksiyon sürecinde en büyük katkıyı Zeki Alptekin yaptı. Onun önerilerini mümkün olduğu kadar dikkate almaya çalıştım. Ama bütün bunlara rağmen halâ eksikler, hatalar varsa bunlar bana ait!.. Hani bir söz vardır ya, "en iyi iyinin düşmanıdır" derler, ben biraz da böyle düşünür oldum artık! Elli yıllık bir sürecin içinden çıkıp gelirken daha mükemmeliyi beklemeye pek zaman kalmadı!..

Başlarken, önce esasa ilişkin bir noktanın altını çizmek istiyorum:

Bu çalışmada konumuz "Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimlerinin" esasları... Sonra, bu zeminden yola çıkarak, "Batı'da kapitalizm gelişti de bizde neden gelişemedi" sorusuna cevap ararken, "Osmanlı'dan bu yana Türkiye'de kapitalizmin gelişme diyalektiğini" ele almaya çalışıyoruz.

Yani bu çalışma klasik anlamda bir "Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi" çalışması değil! Dikkat ederseniz başlıkta da zaten, "Osmanlı'dan bu yana Türkiye'de kapitalizmin gelişme diyalektiği" deniyor. Buradaki ayırtedici kavram, "kapitalizmin gelişme diyalektiği"!..

Yanlış anlaşılmasın, böyle bir ayırım yaparak konuya ilişkin diğer çalışmaları küçümsüyor falan değilim! Tam tersine, onlardan çok yararlandım, onlar olmasaydı böyle bir çalışma da ortaya çıkamazdı zaten!.. Kitabı okurken sık sık karşılaşacağınız -hatta bazan biraz uzun kaçan- alıntılar bu gerçeğe işaret ediyor. Ben "tarihçi", ya da "ekonomist" olmadığım için

³ „Marksizmin ve Diyalektik Materyalizmin Eleştirisi".. M.R. Aktolga, <http://www.aktolga.de/m23.pdf>

⁴ M. R. Aktolga „Herşeyin Teorisi-Sistem Teorisinin Esasları, Varoluşun Genel İzafiyet Teorisi ve Tasavvuf", Alter Yayınları... https://www.kitapyurdu.com/kitap/herseyin-teorisi-amp-sistem-teorisinin-esaslari-varolusun-genel-izafiyet-teorisi-ve-tasavvuf/583860.html&filter_name=M%C3%BCnir%20aktolga%20herseyin%20teorisi

benim görevim olayları ve süreçleri aktarmak değil. Benim için kaynakça olan bu çalışmalar, değerlendirilip işlenilmesi gereken birer enformasyon -hammadde kaynağı- olarak önem kazanıyor!.. **Benim görevimin bunları Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimleri süzgecinden geçirerek yaşanan tarihsel-toplumsal süreçlerin diyalektik akışını bilince çıkarabilmek olduğunu düşünüyorum...**

Evet, insan toplumsal-tarihsel bir varlık, yani kendi tarihinin içinden süzülüp geliyor. Geliyor ama, eğer söz konusu toplum, bizimkisi gibi, tarihsel gelişme süreci içinde belirli kırılma noktalarını yaşamışsa ve her seferinde, neredeyse sil baştan, yeni bir kulvarda kendini - kendi kimliğini- yeniden üretmeye çalışarak bugünlere gelmişse, burada tarihsel toplumsal gelişme sürecini -ve de tabi kapitalizmin gelişmesi sürecini- öyle Batı toplumlarının tarihsel gelişme sürecini açıklar gibi, "onlarınkini örnek alarak" açıklayamayız demiştik!.. **Sadece bugüne, yani şu an görülene bakınca "evet, bu da gene -bizdeki de- son tahlilde bir kapitalizm değil midir" diyebilirsiniz! Ama onu açıklamak için bu tesbit yetmiyor; çünkü sistemin inşa zihniyeti ve malzeme farklı! Benzer görünümlere sahip iki bina eğer farklı zamanlarda, farklı anlayış ve malzemelerle yapılmışsa sadece görünüşle yetinirseniz yanılırsınız!..**

Bir toplum mühendisliği harikası olarak ortaya çıkan toplumsal dokumuz, insan yapımız ve zihniyetimiz farklı olduğu için, bizdeki insan ilişkileri de buna göre oluyor! Evet, "burjuvaysa" burjuva, "işçiye işçi", bunların hepsi bizde de var; yani Batı'da olup da bizde olmayan bir şey yok neredeyse, ama işte aradaki farkı açıklayabilmek için sadece bu yüzeysel tesbit yetmiyor! Yetmiyor, çünkü bu çalışma boyunca göreceksiniz ki, tarihsel gelişme sürecimizin sonucu olarak, sistemin bütünü açısından esasa ilişkin niteliksel bir değişim yaşanılmadığı için (ve tabi buna bağlı olarak da, sistemin "merkezi varoluş instansı" olan Devlet⁵ özünde niteliksel olarak değişmediği için) bizde neredeyse "toplum" içinde iki kültürel "Mahalle"-toplum, buna bağlı olarak da iki farklı insan tipi ortaya çıkmıştır.⁶ Ben bunları, kendilerini "Baticı" olarak gören Devletçi-laik-"Beyaztürkler ve Kürtler"- ve de gene Devletçi, ama kendilerini diğerlerinden farklı gören dinci-İslamcı-"Siyahtürkler ve Kürtler" olarak ifade ediyorum... **Bu gerçek, bu toplumsal doku, bizim henüz daha tek bir toplum haline gelemeyişimizin sonucudur...**

Hal böyle olunca tabi, siz tutar da bizi bu noktaya getiren süreci her durumda geçerli olan belirli ideolojik şablonların içine sığdırarak açıklamaya kalkarsanız olmuyor! Bu türden çabalarla bütün bir toplumun değil ama, belki sadece içinde bulunduğunuz "Mahallenin" - kendi toplumunuzun- tarihsel gelişme sürecini açıklamış oluyorsunuz!! Çünkü, yola çıkarken koordinat sisteminin merkezini koyduğunuz yer burası!.. Bir kere yola böyle çıkınca tabi bu durumda artık "öteki Mahalle" diye bir şeye de yer kalmıyor; o andan itibaren "onlar" artık sizin için "dış güçlerin içerdeki uzantıları" olarak görünmeye başlıyorlar!⁷ Bu durumda, daha işin başında, sizin tarihsel göreviniz de, "bir kurtuluş savaşı vererek" "Devleti kurtarmak" - "ötekilerin" elinden almak-, sonra da "yeni nesiller yaratarak, yeni bir toplum-millet yaratmak" olarak belirleneceği için,⁸ ortaya bir türlü tarihsel-toplumsal bir sentez çıkmıyor...

⁵ Bakın, buradaki „Devlet“ ve „Devletçilik“ kavramını bile, bunun Batı toplumlarına özgü devletten ve devletçilikten farkını ortaya koyabilmek amacıyla büyük harfle yazıyorum!.. Lütfen dikkat edin, bu basit bir imla olayı değil!..

⁶ Eğer Batı'daki gibi bir süreç yaşanmış olsaydı, kapitalist bir toplum haline gelişe paralel olarak, antika toplumsal yapıya ilişkin bu türden bütün o kültürel-"Mahalle" farklarının da ortadan kalkmış olması gerekirdi!..

⁷ Altını çiziyorum, bu durum her iki „taraf“ için de geçerli; çünkü her iki „tarafın“ ideologları da diğerlerini "emperyalizmin içerdeki işbirlikçileri" olarak görüyorlar!.. İki „tarafın“ da kullandığı o "ikinci kurtuluş savaşı" kavramının altında yatan bu anlayış değil midir!..

⁸ Yalan mı!? Önce, "Kemalist nesiller yetiştirerek yeni bir "ulus" yaratmaya çalışmadık mı!? Şimdikiler de, aynı toplum mühendisliği anlayışını, "İslami nesiller yetiştirerek yeni bir millet" yaratma şekline dönüştürmediler mi!? Dikkat ederseniz aradaki tek fark, birinin „yarattığı Mahalleye“ "ulus" denirken, ötekilerin yarattığı „Mahalleye“ "millet" denmesi o kadar!! Sonuç ise, ne „ulus“, ne „millet“, iki „Mahalle“den oluşan bir karışım!.. Bu çalışmanın sonuç bölümünde benim „tarihsel uzlaşma“ olarak ifade etmeye çalıştığım süreç ve çözüm yolu aslında tek bir toplum haline gelme sürecinden ve anlayışından başka bir şey değil!..

Alın işte size “tarih” ve “karşı tarih” adı verilen duygusal tarih anlayışlarının varacağı yer! Bu hep böyle olmuş; Bolşevikler gelmiş kendilerine göre bir Rus Tarihi yazmışlar, sonra onlar gitmiş başka bir “karşı tarih” çıkmış ortaya!.. Aynı durum Çin’de de böyle... Bizde de böyle olmamış mı? “Beyaztürklerin” yazdığı tarih şimdilerde “Siyahların” yazmaya çalıştığı bir “karşı tarihle” değiştirilmeye çalışılmıyor mu!.. Buna bakarak şimdi öyle “tarih” diye bir bilimin olmadığı, tarihin daima güçlü olanın yazdığı ve diğerlerine kabul ettirdiği bir hikaye olduğu sonucu çıkarılabilir mi!?. İşte, “Bilişsel Tarih Bilimi” anlayışı tam bu noktada ortaya çıkıyor ve bütün o “duygusal tarih” anlayışlarının yanı sıra bilişsel bilim zemininde kendine yer açıyor...

Şimdi, daha ileri gitmeden önce, bir an için Batı’yı falan bir yana bırakarak kendimize dönelim ve şu soruya cevap arayalım: Ülkemizde, tarihsel olarak yaşanan travmalar sonucunda girilen farklı kulvarların ürünü olarak ortaya çıkan farklı kimlikler arasında geçiş nasıl sağlanacaktır; kültürel “Mahalle” kimliklerini aşarak “tarihsel bir uzlaşma” anlayışı içinde tek bir kimliğe sahip bir toplum haline nasıl geleceğiz?..

Bunun tek bir yolu olduğunu düşünüyorum: Toplumsal olarak yaşanan sürecin diyalektiğini duygusal düzeyden bilişsel düzeye çıkararak bir tür TOPLUMSAL PSİKOTERAPİ sürecini başlatmak!.. İşte, bu çalışmanın amacı budur!.. Daha önce birey olarak bizzat yaşadığım süreci, toplumsal boyutlarıyla ele alarak varılan sonuçları açıklamaya çalışacağım. Kolay iş değil tabi bu!.. Ama işte hayat bazan insanların önüne daha önceden hiç hesapta olmayan bu türden “zor” görevleri de çıkarıyor!..

İlk yola çıkışımızda, önümüzdeki yolda yürümenin ne kadar zor ve zahmetli olacağını farkında olan dört kişi idik; İrfan Uçar, Ulaş Bardakçı, Necmettin Giritlioğlu ve ben...(aslında tabi bu dörtlüye hep benim arkamda duran ve beni destekleyen annemi de ilave etmem lazım...) Müthiş bir arayış ve kararlılık içinde yol almaya çalışıyorduk.. Şimdi onlardan geriye bir tek ben kaldım... Bu çalışmayı onların hatırasına adıyorum...

ALTER YAYINCILIK:

https://www.kitapyurdu.com/index.php?route=product/product&product_id=609564